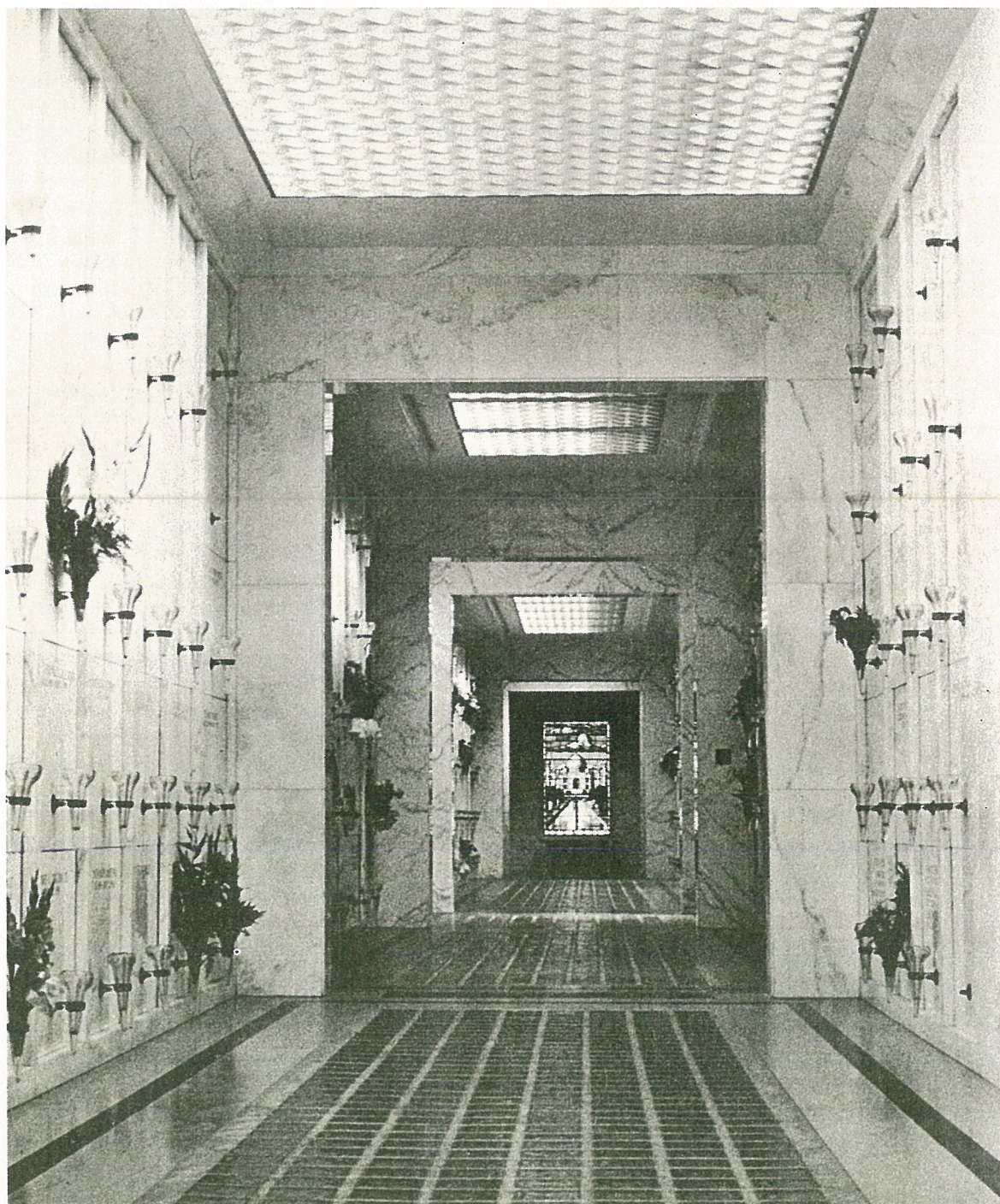


kosmos

TIDSSKRIFT FOR MARTINUS INSTITUT

sær-
nr.

1972





Oldstenaldersbeggravelse

Fortidens mennesker, Skrifola

FORSIDEBILLEDE

I den amerikanske stat Louisiana bliver alle døde bisat i gravkamre over jorden.

Billedet viser "Hope Mausoleum" i New Orleans. Bygningen er i 2 etager hver med 4 rækker gravnicher oven på hinanden. Indvendig

er væggene beklædt med marmor, og for enden af alle gange er der smykket med glasmosaikker.

På billedet er glasmosaikken en gengivelse af Taj Mahal.

Foto: Aage Hvolby 1970

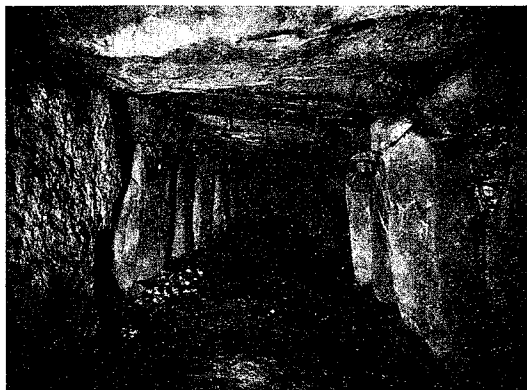
Skiftende tiders begravelsesformer

Til alle tider har døden været et foruroligende element i menneskets livsoplevelse. Den måde man møder denne oplevelse på og den påfølgende begravelse vil være afhængig af menneskets syn på døden, på det, der sker med vedkommede efter døden.

Hos naturfolk er det almindeligt, at den døende går sin skæbne imøde i afbalanceret ro, hvorimod reaktionerne hos de efterladte kan være vidt forskellige.

I de fleste kulturformer præges indstillingen til død og begravelse af forestillingen om legemets og den afdødes samhörighed, og omsorgen for det afsjælede legeme kan antage fantastiske former, dels som bevis på den hengivenhed, man nærer for den afdøde, men også som udtryk for frygt for en eventuel efterfølgelse af den bortgangnes hævnende ånd.

Når vi ønsker at skaffe os viden om de tidligste kulturtrin, er arkæologernes fund i jorden det eneste, vi har at holde os til, og af disse rummer gravpladserne et væld af oplysninger, idet ikke alene legemet blev gravlagt, men også den afdødes kæreste ejendele, redskaber, våben, smykker, føde, og hvad man nu kunne forestille sig, at den døde måtte få brug for i sin tilværelse efter døden. Interessant er det at lægge mærke til, at de fleste brugsgenstande, der gives med, som regel er brækket eller slået itu. Herved har man "dræbt" tingene, for at også deres sjæl kan gå over i den tilværelse, som den afdøde skal leve i i fremtiden, og fortsat tjene ham eller hende der. Det er konstateret ved udgravninger, at



Det er en betagende oplevelse at træde ind i en jættestue. Man føler, at kammeret, som dannes af de mægtige bæresten og enorme overliggere, er tænkt at skulle bestå til verdens undergang. - Læg mærke til det lille stykke »tør mur« mellem de forreste bæresten til højre. Denne jættestue ligger ved Sprove på Møn.

Danmarks historie I, Politikens Forlag



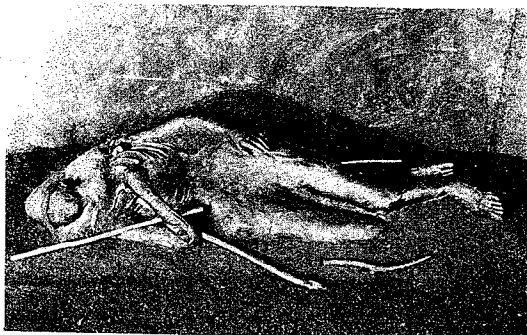
Egtvedpigens egekiste under udgravning. Den mægtige, udhulede kævle hviler på et leje af kampesten, lagt på den oprindelige markoverflade.

Danmarks historie I, Politikens Forlag

Neanderthaleren i oldstenalderen (ca. 900.000 - 18.000 år før vor tidsregning) forsynede den døde med flintredskaber og med bisonkød, og at et barn blev gravlagt med en prydelse af stembukkehorn stukket ned i jorden omkring hovedgærdet. I en sumerisk kongegrav fandt man foruden en mængde husgeråd af forskellig art 65 skeletter, et helt hof af krigere, høfdamer og slaver til kongens opvartning i det næste liv. En mere praktisk og sparsom fremgangsmåde anvendtes af kineserne, der lavede kopier i papir af de ting, (huse, vogne o.a.), de ønskede at give den døde med, og sendte tingene ved afbrænding over til den dodes nye opholdssted. Hovedjægere på Borneo var af den opfattelse, at de mennesker, de havde taget hovedet fra, var bundet til at tjene dem i livet efter døden, - så det gjaldt om at sikre sig sin fremtid ved at skaffe sig mange hoveder.

Hos visse stammer eller folkegrupper opfattedes den afdødes legeme kun som et hylster, et redskab, der er slidt op eller gjort ubrugeligt, og det var da naturligt, at man ikke tog særligt hensyn til kroppens videre skæbne. En sådan indstilling kom til udtryk hos visse eskimoer, der blot satte liget ud, eller hos maorier på New Zealand, der kastede liget i floder eller søer. En arabisk stamme, sabæerne, skaffede sig af med liget ved blot at henkaste det på møddingen - uden hensyn til rang og stand. Perserne var af den opfattelse, at en ond ånd havde taget bolig i liget og fremkaldte forrådnelse. For dem var grundelementerne jord, vand og ild hellige, og de måtte ikke besmittes af liget. Man anbragte det på en plads omgivet af høje mure, der var forsynet med huller, sådan at vilde hunde og sjakaler kunne komme ind. Liget var fastgjort omhyggeligt til flisegulvet, så dyrene ikke kunne slæbe afrevne stykker med sig ud.

Ca. år 1-400



Moselignet af en ung pige med tilbundne øjne, fundet ved Vindeby nær Eckernförde i Slesvig. Er her tale om henrettelse som straf eller om ofring til en gud? - Museet på Gottorp Slot.

Danmarks historie I, Politikens Forlag



Stor gravfigur fra babuende-stammen i Congo. Figuren, som er anbragt foran den afdødes hytte, er fremstillet af udstoppede, røde filt- eller uldtæpper. Det tørrede lig anbringes inde i figuren, over hvis skuldre ofrede tøjer er kastede. Under den venstre arm hænger en madpose og kalebas med palmevin. Foran gravfiguren sidder sørgende kvinder. Fot. fra 1905.

Politikens Forlag



Peruansk mumiepakke med kunstigt hoved. Ansigtstrækkene og tåre-
»striberne« er af solv. Om pakken er hængt en kostbar fjerke, og om
hals og liv er anbragt små poser med tørret frugt. Fra kystlandet ca.
900-1100 e. Kr. (Nationalmuseet).

Kulturens veje II, Politikens Forlag



Den indiske skik, hvor enken frivilligt lod sig brænde på bålet sammen
med sin afdøde mand – den såkaldte *sati* – kan muligvis ses som en følge
af leviratet, hvor den afdødes slægt har hånds- og halsret over hustruen.
Enkebrænding blev forbudt af englænderne så sent som i 1830. Tegning
efter gammel indisk maleri.

Kulturens veje II, Politikens Forlag

Man indrettede også høje tårne, "tavshedens tårne", med platforme, hvor liget blev anbragt og senere fortæret af ravne og gribbe. Hos Tibetanerne, i hvis forestillingsverden ånder og dæmoner dominerer, er frygten for, at onde ånder skal tage plads i den afdødes legeme afgørende for behandling af liget. Efter at ceremonier under ledelse af en lama har fundet sted, føres liget til en plads med store stenplader, hvor det anbringes og klædes af. Lamaen får tøjet som betaling, og et par mænd skærer med store knive liget i stykker og kaster stykkerne ind i et afgrænset område til ådselædende fugle.

Menneskets holdning til døden kan også indeholde en protest mod det fysiske livs ophør. Visse australske stammer indtørrede liget, rullede det ind i bark og førte det med sig i nogen tid. Når stammen var samlet til rådslagning, blev de indpakkede lig taget med i kredsen.

Denne fornemmelse af samhørighed kom også til udtryk hos stammer, der mente, at man ved at æde liget, gør sig til eet med den døde, tager dens navn og giver den dermed atter liv. Hos visse stammer i Indien og i Amerika brændte man liget og blandede asken i en drik, som de efterlodte indtog.

Ligbrænding har fundet sted til alle tider, og bringer fra et arkæologisk synspunkt kun ringe besked til eftertiden. Men i historisk tid er ligbrænding kendt fra forskellige kulturformer, hvadenten det tilgrundliggende synspunkt er ønsket om at beskytte de efterladte mod onde ånders påvirkning – eller tanken om, at man på den måde hurtigere og fundstændigt frigør sjælen fra legemet. I vor tid er ligbrænding ofte anvendt og hovedsagelig med den motivering, at det anses for at være mest hygiejnisk. Fra Indien kender man den skik, at det pålægges enken at lade sig brænde sammen



Kvindebegravelse fra Aurinacien-perioden

Fortidens mennesker, Skrifola

med sin afdøde mand, hvilken skik blev forbudt i de britiske kolonier i 1830. Hos en indianerstamme i Nordamerika havde man en parallel til denne begravelsesform, idet enken skulle hvile sit hovede på sin mands lig, medens han blev brændt, indtil hun - mere død end levende - blev trukket bort. Hvis hun kom sig, skulle hun samle mandens aske og bære den i 3 år, og i den tid ville enhver afvigelse fra dyb sorg betyde, at hun blev betragtet som en udstødt.

Begravelsesformerne indeholder ofte noget, som skal tilsikre, at den døde ikke går igen eller på anden måde udløser mystiske kræfter ved ånders og dæmoners hjælp. Ved udgravninger har man fundet skelletter, der viser, at liget er gravsat med lemmerne bundet ind til kroppen. Denne begravelsesform forekommer endnu i vor tid hos visse naturfolk. Hos kineserne havde man den skik, at binde benene straks, når døden var indtrådt, for at fremmede ånder ikke skulle tage plads i det endnu varme legeme.

For at forhindre den døde i at komme igen bar man visse steder ikke liget ud af husets udgang, men brød hul i muren og bar liget ud den vej, medens en gammel kone viftede med en brændende pind og råbte "Her er ikke mere at hente". Den samme frygt har ligget bag den begravelsesmåde, som anvendtes ved Chr. 4's dronning, Anna's jordfæstelse. Hun fik 15 skæpper hørfrø med sig i graven, idet man forestillede sig, at den døde ikke ville kunne gå igen, førend alle frø var talt. I peruanske fortidige grave findes ofte knudesnore, som viser sig at indeholde astronomiske beregninger. Men i alle snorene er der et eller andet sted en bevidst fejl, som skal give den døde så meget at grunde over, at han slet ikke får tid til spøgeri.

Hos et urskovsfolk i Thailand, Phi Tong Luang, sker begravelsen på det sted, hvor dødsfaldet er foregået. Den døde anbringes på jorden på et leje af tørre grene. Man dvæler en kort stund under gråd. Så dækker man liget til med blade,

lægger personlige ejendele som gravgaver, skynder sig bort og vender aldrig mere tilbage til stedet.

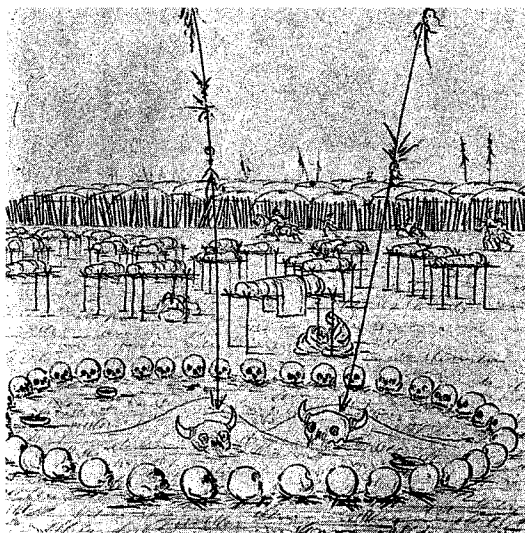
Mellem denne enkle begravelsesform og frem til gigantiske mausolæer, som f.eks. gravmælet i Samarkand over Timur Lenk, en sadist af format, er der et utal af variationer.

Indianere i Nordamerika, Mandanerne, svøbte ligene i tæpper og lagde dem på stilladser. Når de var rådnet bort, lagdes kranierne i en cirkel om to bisonkranier.

I tørre højtliggende egne i Sydamerika anbragtes liget i siddende stilling og ofte indpakket i klæde i huler, hvor liget mumificeredes i den tørre luft. Balsamering af liget, som det praktiseredes i Ægypten, var præget af deres tro på sjælevandring, idet de mente, at bevarelsen af legemet var nødvendig for sjælens velfærd. Først var det alene faraonerne, der balsameredes, men senere fulgte højere embedsmænd - og senere disses tjenere, som nok kunne være til nytte i det næste liv.

Den omhu, der mange steder lægges for dagen ved begravelsen og ved bevarelsen af mindet om den døde, kan kun udlægges som tegn på, at man mener, at sjælen fortsætter sit liv efter døden. Hos visse eskimoer lægger man megen vægt på en omhyggelig begravelse i solide stenkamre, eller nedsænkning i havet, og man medgiver samtidig de vigtigste ejendele, brudt itu eller i ganske små kopier, så at sjælen intet skal mangle og ikke skal flakke hvileløs omkring.

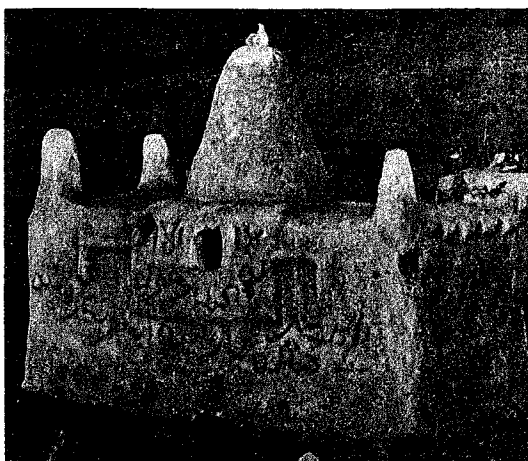
Den samme indstilling fandt man hos kineserne, der troede på liv efter døden i åndernes rige, men med stærk tilknytning til det fædrene hjemsted. Derfor transporteredes liget ofte lange strækninger, for at det kunne vende hjem, og derfor udviste man stor omhu med ceremoniellet og ved hyppige ofringer på husalteret til de bortgangne medlemmer af familien.



Øverst ses en mandankirkegård, hvor de døde er svøbt i tæpper og lagt på stilladser. Når de var rådnet bort, blev kranierne anbragt i en cirkel rundt om to bisonkranier og to magiske pæle. På det nederste billede ses en sørgende kvinde ved sådanne pæle.

Naturfolk i atomalderen, Sesambiblioteket





Arabisk gravplads. Ofte blev der anbragt dyrehorn på gravene for at beskytte de døde.

Verdenshistorien V, Politikens Forlag

Fra beretningerne om forhold i middelalderen kender vi skikken med at lade begravelsen foregå i selve kirken. Disse blev snart overfyldt med lig, så stanken i rummet var uudholdelig. Også jorden lige op til kirken var foretrukket som begravelsessted, og denne opkoblen af forrådnelse var medårsag til fremkomst af epidemiske sygdomme, der i perioder kunne hærge store områder. I 1805 blev det forbudt at begrave i kirkerne her i Danmark, men mulighed for begravelse i særlige kapeller blev holdt åben.

Det, der her er sagt om begravelsesmåder, giver kun et lille indtryk af de mange forskellige måder, man udfører denne handling på. På en lille ø i Melanesien har man fastslået 21 forskellige måder til begravelse af liget.



Etruskisk gravurne af rødlig terrakotta. Den afdøde selv står med foldede hænder på låget, omgivet af to kredse af mindre figurer, måske slægtning, samt af fire gribbe. I personernes klædedragt og holdning spores et orientalsk indslag. Fra Chiusi, 500- eller 600-tallet f.Kr. - Celle.

Europas kulturhistorie I, Politikens Forlag



Gravkrukke med askeurne, formet som en hytte samt forskellige andre grausager. Fundet på begravelsespladsen langs Via Sacra i Rom. Fra ca. 800 f.Kr.

Europas kulturhistorie I, Politikens Forlag



Gravnicher fra 200-tallet i Priscilla-katakomberne i Rom. Disse underjordiske gravanlæg anvendtes af de kristne gennem flere hundrede år. Det kunne være vidtjorgnede systemer af underjordiske gange i flere etagers dybde. Da kristendommen fik bedre kår, flyttedes de ældste kristnes jordiske rester til kirkerne.

Europas kulturhistorie II, Politikens Forlag

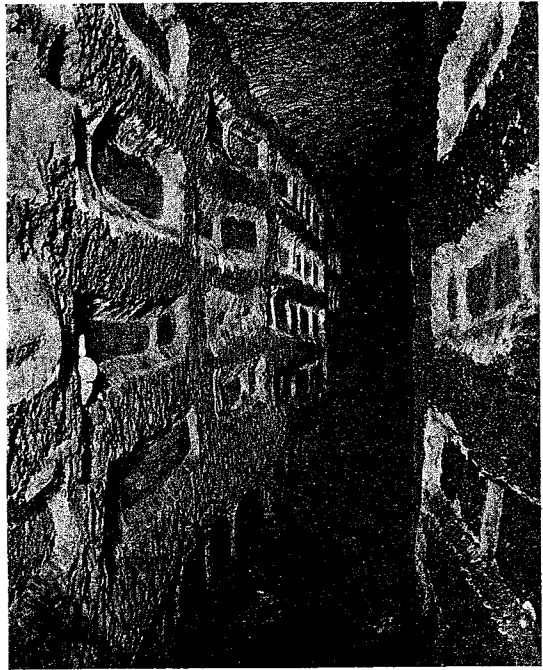
Ud af alle disse former kan man konstatere, at det ikke er hensynet til den afdødes krop, men at det især er tanken på livet efter døden, der ligger til grund for de forskellige handlinger, hvadenten det nu er angsten for at blive hjem-søgt af den afdødes sjæl, eller det mere kærlige, ønsket om at sikre de afdødes sjæl en sikker fremtid i den ny tilværelse.

Litteratur:

Salomonsens konversationsleksikon (begravelse bind II)

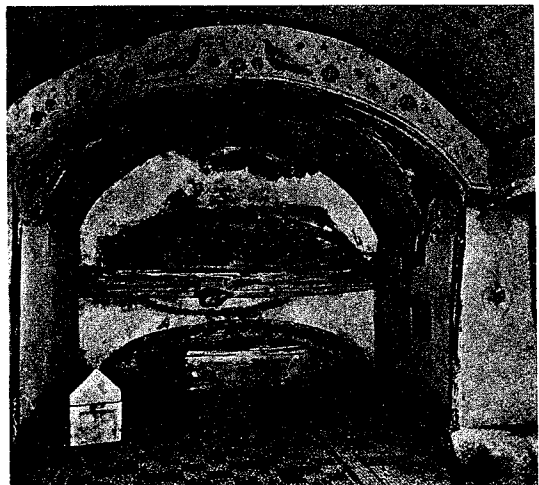
Kaj Birket-Smith: Kulturens veje II

Edward Burnett Tylor: Religion in Primitive Culture II



Interiør fra katakomberne i Rom, der sammenlagt strækker sig i en længde af ca. 900 kilometer. Sådanne underjordiske gange blev gravet ved mange af oldtidens byer længe før kristen tid, og skikken med at begrave døde i katakomber overtog de ældste kristne fra romere og jøder. Alene i Rom skal der være talt over seks millioner lig i katakomberne, og man har også fundet vældige anlæg i bl. a. Alexandria, Napoli, Syrakus og Jerusalem. Gravnicherne er dækket med plader af marmor eller brændt ler, hvorpå den dødes navn er indgraveret.

Verdenshistorien V, Politikens Forlag



St. Sebastians Katakombe i Rom. Den har fået sit navn fra den ovenoverliggende kirke San Sebastiano, som igen er opkaldt efter den hellige Sebastian, en kristen romersk officer, der ifølge legenden blev henrettet for at hjælpe sine trosfæller.

Verdenshistorien V, Politikens Forlag

Begravelsesmuligheder i Danmark

Til de mennesker, som er interesseret i, til sin tid, at blive bisat i overensstemmelse med den tankegang, Martinus har redegjort for i sin bog "Bisættelse", er i denne artikel samlet en række praktiske oplysninger om "Begravelsesmuligheder i Danmark".

I artiklen er i parentes angivet numrene på de litteraturkilder, hvorfra de pågældende oplysninger hidrører. Detaillerede oplysninger om de enkelte litteraturkilder er anført som afslutning på artiklen.

Såfremt man ønsker sikkerhed for, at liget af ens fysiske legeme efter ens død bliver behandlet på en bestemt måde, er det nødvendigt at lade de konkrete ønsker herfor indgå i et testamente. I dette bør man, i samme omfang de enkelte problemer er magtpåliggende for én, formulere sine ønsker for behandling af liget, for bisættelseshøjtidelighedens form samt for begravelsesstedets art. Man bør således bl.a. anføre:

- om man ønsker at undgå ligbrænding,
- om man ønsker sit lig balsameret,
- om man ønsker at undgå obduktion og dissektion af liget,
- om man ønsker at undgå anvendelse som transplantationsdonor,
- om man har testamenteret sit lig til lægevidenskabeligt formål,
- om man ønsker sit lig anbragt i en speciel kiste,
- om man ønsker at blive fri for geistlig medvirken ved bisættelseshøjtideligheden,
- om man har særlige ønsker

med hensyn til begravelsesstedets art og beliggenhed

- hvilken person eller hvilke personer, der så vidt muligt skal kontrollere, at de testamentariske ønsker bliver respekteret.

Kopi af testamentet bør anbringes på et passende sted, f.eks. sammen med dåbsattesten, som myndighederne har brug for kort efter dødsfaldet.

Konstatering af død

En række detaljer herom er beskrevet i den efterfølgende artikel om "Den fysiske død", og vi vil derfor her kun omtale de rent praktiske forhold:

Dødens indtræden konstateres normalt af en læge ved iagttagelse af forskellige usikre dødstegn, f.eks. ophør af åndedræt, ophør af hjerteslag, forsvinden af muskeltonus (underkæben falder ned), temperaturfald og øjenforandringer (brustne øjne).

For at undgå anbringelsen af skindøde i kiste eller i fryseboks på retsmedicinske institutter samt for at undgå begravelse af skindøde, må en person ikke erklæres for død, før der ved ligsyn er konstateret sikre dødstegn.(5). Udover at sikre, at skindøde ikke erklæres for døde, skal ligsynet sikre, at dødsårsagen konstateres, specielt om døden skyldes forbrydelse eller epidemisk sygdom (5). Skindød kan f.eks. forekomme i tilfælde af forgiftninger, drukneulykker og elektricitetsulykker. Den fare for begravelse af skindøde, der tidligere fik de pårørende til at forlange underarmspulsårerne over-skåret på afdøde, er således helt udelukket i Danmark i vor tid.

De sikre dødstegn er: dødsstivhed, ligpletter og forrådnelse. De første 6 timer efter dødens indtræden skal liget henstå urørt (istandgøring undtagen) i dødssengen (5). Først derefter må lægen udskrive dødsattest. I denne skal arten af de konstaterede sikre dødstegn anføres (5). I loven er intet fastsat om, at der skal være hengået et bestemt antal timer efter døden, før dødsattest må udskrives (1). De undtagelser vedrørende ligsynslovens 6-timers-regel, der gælder for transplantationstilfælde, er beskrevet i et senere afsnit. Ligsynsloven er iøvrigt under revision.

Lægelig behandling af lig.

Ved indgreb i transplantationsøjemed på lig suspenderer loven herom (13) ligsynslovens 6-timers-regel (5). Dette er praktisk ensbetydende med, at transplantationsspecialisterne i kraft af deres viden har opnået kompetence og speciel tilladelse til at fastslå dødens indtræden ved andre midler (elektriske målinger) end de hidtil anvendte sikre dødstegn: dødsstivhed, ligpletter og forrådnelse. Det er her vigtigt at påpege, at lægerne har ret til at foretage transplantationsindgreb på lig, medmindre afdøde eller hans nærmeste har udtalt sig derimod.

Obduktion, d.v.s. kirurgisk undersøgelse af lig med henblik på fastlæggelse af dødsårsagen, foretages i lægevidenskabeligt øjemed eller i tilfælde, hvor der er vished for eller mistanke om, at der kan være tale om at gøre strafansvar gældende, d.v.s. ved forbrydelser og forskellige ulykker (legal obduktion) (1). Obduktion i lægevidenskabeligt øjemed kan finde sted, og finder normalt også sted, medmindre afdøde eller hans nærmeste har udtalt sig derimod. Mod legal obduktion kan de pårørende af hensyn til retsvæsenets og forsikringsvæsenets ar-

bejde principielt ikke nedlægge forbud. Obduktion foregår normalt på hospitalernes patologiske afdeling, evt. på de retsmedicinske institutter.

Til uddannelsesmæssige og forskningsmæssige formål (dissektion) har universiteternes anatomi-ske institutter brug for lig. De anvendte lig omfatter dels lig, som institutterne automatisk har ret til, dels lig, som er testamenteret institutterne. For testamentariske gaver gælder, at man fra f.eks. Københavns Universitets Medicinsk-Anatomiske Institut efter henvendelse dertil får tilsendt flg. materiale:

- "Vejledning vedrørende afgivelse af testamentarisk erklæring"
- "Testamentarisk erklæring" (2 enslydende formularer til udfyldning)
- "Blanket til anførelse af ønsker i forbindelse med donationen" (2 enslydende formularer til udfyldning).

På de anatomiske institutter gennemgår liget en konserveringsproces, der varer ca. 1/2 år. Derefter dissekeres liget. Alle dele fra det enkelte lig holdes samlet således, at de efter endt brug, dvs. efter ca. 1 1/2 års forløb, kan blive brændt eller begravet i overensstemmelse med afdødes ønske.

Bortskaffelse af lig

Af hygiejniske, økonomiske og pladsmæssige grunde er samfundet interesseret i, at ligets bestanddele påny kommer til at indgå i naturens kredsløb. I Danmark kan lig bortskaffes ved ligbrænding (kremation) eller ved begravelse, begge dele eventuelt efter forudgående balsamering. Ligbrænding udføres normalt ved, at kiste med lig kremeres i krematoriets ovn få dage efter, at bisættelseshøjtideligheden har fundet sted. Forbrændingsre-

sterne formales og anbringes i en urne, der derefter enten nedgraves (i urnehave eller i kirkegård), hensættes (i kolumbarium, i mau-soleum eller andetsteds) eller tøm- mes på et ønsket, tilladt sted, f.eks. i havet. Ca. 35-40 % af Danmarks lig og ca. 80 % af Københavns lig bliver brændt (1967). For ligbræn- ding gælder særlige love (8,9,12). Begravelse udføres normalt ved, at kiste med lig på kirkegård ned sæn- kes i et jordhul, hvis dybde skal være mindst 3 alen, og hvor kisten skal være dækket af ca. 1,25 m jord.

Efter fredningstidens udløb sam- les eventuelle ligrester sammen, hvorefter de nedgraves dybere i samme grav eller i en fællesgrav (4). Kisten skal normalt lukkes senest 4 dage efter dødsfaldet (2). Smykker og lignende må ikke an- bringes i kisten (1). Begravelsen skal finde sted senest 8 dage efter døden (2).

For lig af personer, der er dø- de af stærkt smitsomme sygdomme, gælder særlige regler for anbrin- gelse i kiste, begravelse og ligbræn- ding (6). I København og på Fre- deriksberg er fristen for jordfæ- stelse nu fastsat til henholdsvis 6 og 7 dage (18).

Balsamering skal udføres, når et lig skal anbringes i over- eller un- derjordisk gravkammer (mausolæ- um)(15). Balsamering kan udføres på Retsmedicinsk Institut eller på de patologiske afdelinger på forskellige hospitaler, f.eks. Frederiksberg Hospital og formentlig også Nørre Hospital (19). Balsamering udføres i Danmark normalt ved dagen efter dødens indtræden at sprøjte ca. 3 liter af en formalinholdig, vandig op- løsning (konserveringsvæske) i blodkarsystemet ved hjælp af en ka- nyle, der indlægges i pulsåren ilå- ret (arteria femoralis). Balsame- ring med antibiotika (17) er så u-

kendt af danske læger, at man ikke kan forvente en sådan behandling gennemført i øjeblikket. Balsamering kan ofte konservere liget over en periode på mindst 30 år (19). Hvis liget har været udsat for ki- rurgiske indgreb (obduktion, dissek- tion eller transplantationsindgreb) indsprøjtes formalinopløsningen direk- te i organer og muskler. For en sådan balsamering kan man ikke for- vente nær så god holdbarhed som for balsameringen via blodkarsyste- met.

Exhumiering, dvs. opgravning af lig før fredningsperiodens udløb, kan normalt kun foretages på politiets begæring (1,14).

Begravelsesforretninger

Umiddelbart efter dødsfaldets ind- træden bør en repræsentant for de nærmeste pårørende kontakte sagfø- rereren eller en anden eksekutor, der skal sørge for, at testamentets øn- sker bliver respekteret. Endvidere må de pårørende kontakte en begra- velsesforretning (bedemand), der derefter arrangerer de praktiske ting såsom behandling og transport af liget, arrangement af bisættelses- højtideligheden og begravelsen. Des bedre disse forhold er gennemtænkt og beskrevet af afdøde, des mere skåner man de efterladte for pinlige drøftelser af priser og betingelser for ydet bedemandsservice.

Kiste

Den almindeligst anvendte kiste ved ligbrænding og begravelse er en hvidmalet fyrretræskiste med bund af spånplade eller af fyrretræs- brædder, der indvendig er dækket af olieret papir. I enkelte tilfælde, bl.a. ofte til omslutning af metalki- ster i mausolær, foretrækker kø- berne en egetræskiste, der er langt dyrere end fyrretræskister. Plast-

kister er ikke tilladt til hverken ligbrænding eller begravelser. I de tilfælde, hvor loven kræver balsamering (15), kræves samtidig anvendt en tæt og forsvarligt tilloddet metalkiste. Normalt anvendes zinkkister. Undertiden anvendes blykister eller bronzekister. Metalkisterne anbringes normalt inden i en trækiste, som nævnt almindeligvis en egetræskiste.

Bisættelseshøjtideligheden

Efter kistens tillukning overføres den normalt til et lille kapel på kirkegård eller på hospital, hvor en kort højtidelighed, almindeligvis uden gejstlig medvirken, finder sted. Den egentlige bisættelseshøjtidelighed finder normalt sted i en kirke eller i et kapel på kirkegården. Ved bisættelseshøjtideligheder før kremation skal jordpåkastelsen altid finde sted ved bisættelseshøjtidelighedens afslutning (12). Ved begravelser finder jordpåkastelsen oftest sted efter kistens nedsænkning i graven. Hvis man er medlem af den danske folkekirke, har præsten ved begravelser normalt både ret og pligt til at foretage jordpåkastelsen (16,18). Præsten har hverken ret eller pligt til at holde ligtalet (16,18). Præster er berettigede, men ikke forpligtede til at medvirke ved begravelser af personer udenfor folkekirken (18). Hvis en præst medvirker ved en sådan begravelse, skal der også her anvendes jordpåkastelse (16,18). Hvor ligbrænding finder sted, kan det ikke pålægges præsterne at foretage jordpåkastelse eller foretage anden kirkelig handling (16,18). Derimod kan præster, der er villige dertil, medvirke ved sådan ligfærd (12,16,18). Bortset fra borgerlige begravelser skal medlemmer af folkekirken begraves med gejstlig medvirken, uanset om ligbrænding finder sted eller ej (18).

Andre bisættelsesritualer end folkekirkens kan anvendes efter forudgående godkendelse (10,11,18). Såfremt afdøde har fremsat ønske derom, kan bisættelseshøjtideligheden foregå som en borgerlig bisættelse, dvs. uden gejstlig medvirken, selv om afdøde var medlem af folkekirken (7,18).

Begravelsespladser

De muligheder, der tidligere var for at blive enten begravet under kirkegulvet eller bisat i "åben begravelse" (dvs. bisat i særlige kapper i kirker), er nu ophørt. I enkelte tilfælde, hvor afdøde har ydet en bemærkelsesværdig indsats for landet, kan gives tilladelse til begravelse i enligt beliggende gravsted på privat område. For privat urnegravsted kræves justitsministeriets tilladelse. Mindste fredningstid herfor er 10 år. For privat kiste-gravsted kræves kirkeministeriets tilladelse. Denne sidste er i praksis særdeles vanskelig at opnå. Der vil således bl.a. blive stillet krav om testamentarisk ønske, om blykiste, om tinglysning af forholdet og om 50 års fredningstid. Samfundsgrupper, som f.eks. medlemmer af afvigende trossamfund, kan opnå tilladelse til indretning af private begravelsespladser (7,18). Men for stort set hele den almene befolkning gælder, at man er henvist til at blive begravet på kommunale kirkegårde (som der endnu ingen er af i Danmark) eller på folkekirkens kirkegårde. På disse sidste kan på særlige økonomiske og tekniske betingelser indrettes private over- eller underjordiske gravkamre (mausolæer) og private fællesbegravelsesområder for almindelig jording (18). På mange kirkegårde, specielt københavnske kirkegårde, findes gravsteder af forskellig kvalitet m.h.t. beliggenhed, retigheder og priser. De almindeligste former for anbringelse af urner er:

kolumbarium (urnehal med hylder og/eller nicher), mausolæer, urnehaver, kistegravsteder og askefællesgrave, ofte kaldet "ukendtes grav" (asken bliver blandet med mulden. Ingen urner nedgravet her. Det offentlige betaler vedligeholdelsen).

De almindeligste former for anbringelse af kister er:

Liniegravsteder. Kan kun mod dispensation forlænges ud over de normale 20 år. Gravene anlægges vilkårligt på linie. Belliggenheden kan ikke vælges. Der findes i København to former for linjegravsteder, nemlig "almindelig linjegravsted" og "fælleslinje-gravsted". Også i Århus findes fælleslinje-gravsteder. For fælleslinje-gravsteder gælder, at hele arealet er ud-

lagt med græs, at kirkegården betaler anlæg og vedligeholdelse, at de efterlevende er vidende om stedet for kistens anbringelse, og at navnet på den begravede kun er tilgængeligt for besøgende, såfremt der er anbragt en liggesten på gravstedet.

Mausolæer.

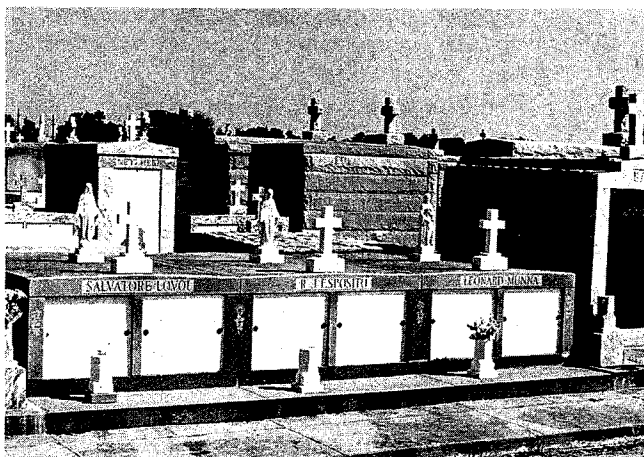
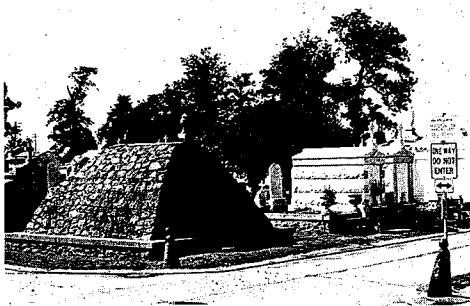
Hædersgrave. Disse gravsteder kan ikke søges eller købes.

1. afdelings borgmester giver tilladelser. Findes kun på Vestre Kirkegård. Tildeles f.eks. kunstnere og politikere.

For fredningstider for kistegrave gælder, at mindstetiden for trækister er 20 år (4) og for metalkister i København 40 år (19). Mindstetiden for urnebegravelser er 10 år (4).



Overjordiske gravsteder med balsamerede lig på St. Louis kirkegården i New Orleans, Louisiana, U.S.A.



Økonomi.

Ved udarbejdelsen af testamente vil det være rimeligt at have opmærksomheden henvendt på, i hvilket omfang ens særlige ønsker kan medføre økonomiske problemer for de efterladte. En normal bisættelseshøjtidelighed (musik, sang, træer, blomster, lys, kapelleje, transport og annoncer) koster ca. 800 kr. (Prisen er stærkt afhængig af bl.a. transportafstande). Balsamering medfører en ekstraudgift på ca. 400 kr. Fyrretræskister koster normalt fra 500 kr. til 1600 kr., almindeligvis ca. 800 kr. Trykimprægnerede fyrretræskister vil være noget dyrere. Egetræskister koster langt mere. f.eks. 2.800 kr. Zinkkister koster ca. 600 kr. Metalkister af ædlere metaller (bly, bronze, kobber) koster selvfølgelig betydelig mere. Følgen af anvendelse af metalkister er normalt forlænget fredningstid og tilsvarende forøgede omkostninger. Fælleslinjegravsteder koster ca. 120 kr. og alm. linjegravsteder ca. 80 kr. for 20 år. Familiegravsteder af 2. takstklasse koster med 1 dobbeltlag ca. 240 kr. og med 2 dobbeltlag ca. 480 kr., begge dele for 20 år. Familiegravsteder af 1. takstklasse koster ca. 60 % mere end familiegravsteder af 2. takstklasse. Gravning af grav koster ca. 250 kr. og en almindelig gravsten ca. 500 kr. Mausolæer er meget kostbare at opføre. Et beløb på 25.000 kr. er absolut ikke urealistisk. Nævnte cirkapriser, der er 1971-priser, viser så store forskelle mellem de forskellige begravelsesformer, at vi har valgt at anføre dem, idet man også på det økonomiske område har mulighed for at tage et vidtgående hensyn til de efterladte.

Litteratur:

- 1) Gormsen, H., Retsmedicin (1967)

- 2) Forordning af 7-11-1682
- 3) Salomonsens Konversationsleksikon, "Begravelse" (1915)
- 4) Lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegaarde m.v. (nr. 455 af 23-9-1947).
- 5) Lov om ligsyn (nr. 2 af 2-1-1871)
- 6) Regulativ for behandling af lig (nr. 179 af 16-7-1906)
- 7) Lov om forskellige forhold vedrørende begravelser (nr. 100 af 19-4-1907)
- 8) Lov om ligbrænding (nr. 162 af 18-4-1950)
- 9) Regulativ for udførelsen af ligbrænding (nr. 202 af 1-6-1937)
- 10) Anordning angående "Godkendelse af de fra folkekirken afvigende trossamfunds begravelsesritualer" (nr. 75 af 22-3-1910)
- 11) Bekendtgørelse angående "Approbatation af et begravelsesritual for den evangelisk-lutherske frimenighed i København" (nr. 225 af 24-9-1914)
- 12) Anordning angående "Adgang for folkekirkens præster til at yde deres medvirkning ved ligfærd, hvor ligbrænding finder sted" (nr. 61 af 16-3-1910)
- 13) Lov om "Udtagelse af menneskeligt væv m.v. (nr. 246 af 9-6-1967)
- 14) Cirkulære om "Flytning af lig. Anlæg af private begravelsespladser" (nr. 109 af 30-4-1949)
- 15) Cirkulære om "Over- og underjordiske gravkamre (nr. 81 af 15-5-1914)
- 16) Karnovs lovsamling (1966). Notater til de enkelte love.
- 17) U.S.A. patent 2.805.975.
- 18) Roesen, A.: "Dansk Kirkeret" (1965)
- 19) Personlige oplysninger fra forretningsfører J. Fals. Arbejdernes Ligkistemagasin (1971).

For flere af de ovenfor anførte love gælder, at ændrede udformninger af dem er under udarbejdelse i dertil nedsatte kommissioner i Kirkeministeriet (19).

Den fysiske død

De mest iøjnefaldende fysiske forudsætninger for, at vi er i live, er, at vore lunger og vort hjerte fungerer. Thi disse forhold er jo forudsætningerne for, at alle vore celler, specielt hjerne-nerve-systemets celler, kan leve. Med andre ord: En nødvendig forudsætning for, at vi er fysisk levende, er, at vore celler gennem vort åndedræt og vor blodcirkulation får tilført ilt og andre nødvendige næringsstoffer og samtidig får fjernet kuldioxid og andre affaldsstoffer.

CELLEDØDEN

Dødsprocessen foregår i virkeligheden hele vort liv. Nogle af vore celler, f.eks. hudceller og røde blodlegemer, lever meget kort - og regenererer tilsvarende hurtigt. Andre af vore celler, specielt hjerneceller, udskiftes ikke, men lever lige så længe som vort legeme. Antallet af dem aftager med alderen. Endvidere fører alderen aflejringer af kalklignende stoffer i karvægge og i brusk med sig. Den gradvise celledød ytrer sig på talrige måder. Den døende celle ændrer kemisk sammensætning på forskellig vis, bl.a. forsvinder visse af cellens bestanddele fuldstændigt (pyknose). Blandt de øvrige ændringer kan nævnes, at cellemembranen og kærnemembranen bliver mere gennemtrængelig, og at cellens proteinstoffer udviser aftagende vandbindingsevne. De af celleændringerne følgende fysiske synlige ændringer er vi alle bekendt med. Lad os som eksempler blot nævne oldingens svigtende balanceevne, trippende gang, nedsatte muskelstyrke, nedsatte knoglestyrke og aftagende hudelasticitet.

Hovedparten af cellerne er døde allerede få timer efter døden. Dette skyldes bl.a., at den manglende udskiftning af kuldioxid via blodet i løbet af den første time efter døden fører til en stærkt mindsket surhedsgrad i cellerne, hvorved en række enzymer (papainaser) træder i funktion. Normalt er alle kroppens celler døde (som fysiske, levende enheder betragtet) senest 2 døgn efter døden.

Vor fysiske død skyldes ikke primært cellernes død, idet cellernes død normalt er en følge af, at livsvigtige organer ophører med at fungere.

DØDSTEGN

Den fysiske døds indtræden viser sig i første omgang ved en række usikre dødstegn, f.eks. ophør af åndedræt, ophør af hjerteslag (blodcirkulation) forsvinden af muskeltonus (underkæben falder ned), øjenforandringer (brustne øjne) og temperaturfald. I løbet af ca. 24 timer er endetarmstemperaturen nede på omgivelsernes temperatur. Senere end de usikre dødstegn fremkommer de sikre dødstegn, d.v.s. dødsstivhed, ligpletter og forrådnelse, der er grundlaget for ligsynet og udfærdigelsen af dødsattest.

Dødsstivheden (rigor mortis) beror på, at der efter døden indtræder en "stivhed" af alt muskellvæv. Muskelcellerne kontraherer sig og "fixeres". Musklerne bliver stive og fixerer extremiteterne. Sædvanligvis begynder rigor at udvikle sig fra 2-5 timer efter døden, undertiden senere, og er i reglen fuldt udviklet på 8-12 timer. Rigor består i 1-3 døgn og forsvinder så igen.

Ligpletter (dødspletter, livores) består i en rød til blåviolet misfarvning af hud og organer på legemets nedadvendte partier. Livores skyldes, at blodet sænker sig efter tyngden, først inden i blodkarrene og senere i karvægge og omgivende væv. Livores begynder som regel at vise sig allerede 1/2-1 time efter døden. I løbet af 3-5 timer er de sædvanligvis tydelige og tiltager i intensitet indtil ca. 10-14 timer efter døden.

Forrådnelse er en kompliceret kemisk henfaldsproces, som liget undergår. Den beror hovedsagelig på en egentlig forrådnelse betinget af spredning af bakterier i organismen dels på en række gæringsprocesser. Forrådnelsen skyldes såvel aerobe (iltkrævende) som anaerobe (ikke iltkrævende) bakterier, først og fremmest stammende fra tarmen. Huden fungerer iøvrigt normalt som bakteriebarriere. Efter døden kan bakterier trænge gennem huden. De anaerobe bakterier betinger efter et stykke tids forløb luftudvikling i bløddelene. Denne luftudvikling samt dens mekaniske følger kan efterhånden blive af særdeles voldsom karakter. Synlige tegn på forrådnelse indtræder sædvanligvis ca. 2 døgn efter dødens indtræden, tidligere hvis liget har ligget ved høj ydertemperatur. Omvendt kan forrådnelsen indtræde væsentlig senere, hvis liget ligger ved lav ydertemperatur. Hvis liget henligger eller henlægges ved under + 4°C. fra dødsøjeblikket eller kort efter dette, indtræder der kun minimal forrådnelse. Det tidligst erkendbare forrådnelsestegn plejer at være en ubehagelig, ram lugt, der som oftest kan erkendes allerede få timer efter døden. De tidligst synlige forandringer er grønfarvning af underlivet. Derefter følger luftudviklingen i bløddelene, blære-dannelse på huden, løsningen af overhud, udsivningen af væske fra alle normale og nydannede huller i kroppen - og således fortsættende

med udsivningen og luftafgang, til kun knogledelene er tilbage. Normalt er forrådnelsesprocesserne næsten afsluttede 3 måneder efter døden. De fortsatte mineraliseringsprocesser varer normalt 5-10 år. De ved opgravning resterende ligdele (knogler m.m.) bliver oftest nedgravet og undertiden brændt og formalet. Eftertiden vil muligvis fremskynde de sidste naturprocesser ved opløsning i syre.

SPECIELLE HENFALDSPROCESSER

Hvis lig ligger ved høj temperatur, i tør luft og i træk, indtræder der undertiden ikke nogen bakteriel nedbrydning, men liget undergår såkaldt mumificering, dvs. en udtalt indtørring af liget, som derved skrumper og bliver brunt, hårdt og tørt som en mumie. Når denne forandring er indtrådt, er liget konserveret for ubegrænset tid.

Ligvoksdannelse er en ejendommelig forandring af fedtvævet, som f. eks. kan indtræde, når lig henligger i køligt vand i lang tid, eller når lig er begravet i stærkt fugtig jord. Fedtvævet bliver da omdannet til bl.a. kalksæber, og det fremtræder derefter kridhvidt og som pasta eller fast stof. Denne forandring virker konserverende en vis lang tid. Lig, som henligger i bestemte arter af moser, kan undergå såkaldt mosegarvning. Processen skyldes, at der fra visse arter tørve-mos frigøres syrer, som garver huden, der bliver brunlig. Håret bliver hennafarvet, og knoglerne afkalkes mere eller mindre. Processen konserverer ligene komplet. Som verdensberømte danske eksempler kan nævnes Tollundmanden og Grauballemanden. Disse samt andre eksempler er på interessant og fascinerende

måde beskrevet i professor P.V. Glob's bog "Mosefolket".

KEMISK BALSAMERING

Kemisk balsamering er en kemisk behandling af lig således, at de ikke nedbrydes gennem længere tid. Processen er gennem tiderne af forskellige folkeslag blevet udført med anvendelse af vidt forskellige kemikalier, f.eks. formalin, phenoler, alkohol, glycerin, natronlud, salt, cederolie, paraffin og andre olier, harpikser, honning og palmevin. Balsamering er særdeles udbredt i U.S.A., hvor man har håndbøger i balsamering, uddannelse af "balsamører" og talrige balsameringsklinikker. I en enkelt stat Louisiana, menes balsamering direkte at være påbudt. I Danmark udføres balsamering normalt ved at indsprøjte ca. 3 liter formalinholdig, vandig opløsning i enten lårpulsåre (arteria femoralis) eller, i tilfælde af større kirurgiske indgreb, i organer og muskler direkte. Ved sådanne behandlinger reagerer proteinstofferne med formalinen, hvorved proteinstofferne "fixeres" på nogenlunde samme måde, som når man fremstiller formstoffer (plast, Galalit) af proteinstoffer og formalin. Dette medfører bl.a., at alle mikroorganismer og enzymer blokeres, dvs., at de normale stofomsætningsprocesser går totalt i stå. Et amerikansk firma (ref. 2) har opnået patent på en metode, hvor man balsamerer ved hjælp af en passende blanding af antibiotika.

Det er iøvrigt velkendt, at personer, der før døden er behandlet med betydelige mængder antibiotika eller sulfonamider, efter døden kan henligge i ugevis, undertiden i månedesvis, uden at gå i forrådnelse. Antibiotika-metoden virker særdeles tiltalende, fordi den uskadeliggør de forrådnelses- og gæringsfremmende mikroorganismer (hvad også formalin gør) uden at omdanne legemets kemiske bestanddele, herunder enzymerne. Det er derfor muligt, at denne metode kan finde anvendelse i fremtiden uden at være i uoverensstemmelse med Martinus' analyser i "Bisættelse" (se specielt kapitel 198). Vi bør her pointere, at Martinus ikke betragter de hidtil anvendte balsameringsmetoder som gangbare i fremtidens samfund, men at disse metoder er anvendelige nu, fordi vi bør vælge det mindste af to onder. Det største onde i denne forbindelse er den "ukultiverede" forrådnelse.

Litteratur:

- 1) Gormsen, H.: "Retsmedicin" (1967)
- 2) Chas. Pfizer & Co.: "Antibiotic Embalming Process", U.S. A. Patent 2.805.975 (1957)
- 3) Prokop, O.: Forensische Medizin (1966)
- 4) Strub, C.G. og L.G. Frederick, "The Principles and Practice of Embalming" (1965)
- 5) Glob, P.V.: "Mosefolket" (1965)
- 6) Martinus: Bisættelse

Næstekærlig behandling af lig

Baggrund

På grundlag af Martinus' bøger "Bisættelse" og "Den ideelle føde" samt på grundlag af personlige samtaler med Martinus er undertegnede nået frem til den opfattelse af problemet "Næstekærlig behandling af lig", som der i kortfattet form er redegjort for i denne artikel.

Martinus har skriftligt erklæret sig enig i formuleringen af de delafsnit, der er anført i anførselstegn. Han har endvidere knyttet følgende kommentarer til artiklen:

"Når man endnu ikke helt kan rette sig efter mine kosmiske analyser med hensyn til et ligs bisættelse, synes jeg, at artiklens oplysninger må være en god rettesnor for den hjælp, man da kan yde de ulykkelige, men endnu livsdygtige mikrovæsener eller livsenheder i liget". "Senere vil man naturligvis komme så langt frem i udviklingen, at man helt kan opfylde mine analyser angående et ligs bisættelse, ja, måske på en endnu bedre måde end den, jeg har skitseret, men indtil da synes jeg, at denne redegørelse med hensyn til balsameringen står langt over den almindelige begravelse og ligbrænding i udfoldelse af humanitet eller alkærlighed overfor disse vore små medvæsener i vort daglige liv i samfundet".

I de efterfølgende betragtninger er det fundet hensigtsmæssigt at skelne mellem de mikrovæsener, der findes "udenpå" vor organisme (dvs. på hud, i fordøjelseskanal og i luftveje), og de mikrovæsener, der findes "indeni" vor or-

ganisme (dvs. afgrænset fra yderverdenen af hud og slimhinder). Åndsvidenskabelige betragtninger.

Udgangspunktet er her, at man bør beskytte de animalske mikrovæsener, der findes indeni ens organisme, og som er levedygtige nok til at kunne fortsætte deres livsoplevelse i liget. Dette udgangspunkt synes at være ensbetydende med,

- 1) at organer og celler må dø,
- 2) at bakterier, gærsvampe, skimmelsvampe og lignende må inaktiveres eller tilintetgøres,
- 3) at mikrovæsenerne indeni vor organisme, herunder enzymer, må beskyttes.

Som begrundelse for disse synspunkter kan anføres følgende:

ad 1) "Organer og celler må dø, fordi deres liv er så nært knyttet til organismens normale funktion, at de ikke har naturlig mulighed (naturlige livsbetingelser) for at leve i et lig".

Det er unaturligt at holde en hjernedød persons organisme fungerende ved hjælp af hjerte-lunge-maskiner. I en sådan kunstigt fungerende organisme vil organvæsener og cellevæsener formentlig kun have adgang til en livsoplevelse af stærkt forringet kvalitet".

ad 2) "Bakterier, svampe og lignende må inaktiveres eller tilintetgøres for at beskytte mikrovæsenerne indeni organismen mod førstnævnte mikroorganismers nedbrydende aktivitet. Denne hand-

ling er forsvarlig ud fra følgende betragtninger:

Vi er forsyn for mikrovæsenerne indeni vor organisme. Af to onder må man vælge det mindste. Drab af få må foretrækkes fremfor massedrab. At liv er liv er ikke et størrelsesspørgsmål, men et principspørgsmål". Bakterier, gærsvampe, skimmelsvampe og lign. tilhører hovedsagelig mikrovæsenerne udenpå vor organisme. Kort efter døden kan de trænge ind i organismen og nedbryde denne, idet de samtidig formerer sig stærkt. Det er iøvrigt ikke muligt for undertegnede at afgøre, hvor mikrovæsenerne indeni og udenpå liget befinder sig udviklingsmæssigt i de pågældende spirallafsnits planterige og dyrerige.

- ad 3) "Mikrovæsenerne indeni vor organisme, herunder enzymer, må beskyttes således, at deres livsbetingelser forringes så langsomt, at de kan nå at dø en naturlig død. De derefter inkarnerede mikrovæsener må også sikres en naturlig livsproces. Først når liget er helt mineraliseret, kan det overføres til fri omdannelse i naturens kredsløb. At mikrovæsenerne ikke bør lide en unaturlig død (massedød) betyder, at de ikke må dø som føde for dyr (rovdyr, gnavere, fugle, insekter og andre dyr), som føde for mikroorganismer (bakterier og gærsvampe og skimmelsvampe, svarer til at blive offer på en krigsskueplads), ved at blive frosset ihjel (det til deres livsfunktion knyttede vand omdannes til is) eller ved at blive tørret ihjel (det til deres livsfunktion knyttede vand fjernes)".

"For enzymerne gælder som grov inddeling, at fordøjelseskanalens enzymer hovedsagelig nedbryder A-stofenheder (se senere), og at de enzymer, der er aktive indeni organismen, nedbryder og omdanner B-stofenheder eller grupper af B-stofenheder (se senere). Som følge af organismens død sker en voldsom ændring af enzymernes livsbetingelser (temperaturfald, ændret surhedsgrad grundet opkobning af kulsyre, ændret substratadgang grundet ændret membran-permeabilitet). Da enzymerne er naturlige indbyggere indeni vor organisme antages, at disse stofenheder bør beskyttes til trods for deres nedbrydende funktioner".

For at finde frem til arten af de mikrovæsener, som man bør beskytte, samt for at finde frem til, hvorledes man bedst kan gøre dette, er det nyttigt at gøre sig klart, at vort lig, hvad nævnte forhold angår, principielt kan sammenlignes med liget af slagtede dyr. En sådan sammenligning gør nemlig, at man dels kan gøre brug af Martinus' analyser i "Den ideelle Føde" dels kan gøre brug af naturvidenskabens viden om kødkonservering.

I "Den ideelle Føde" skelner Martinus mellem A-livsenheder og B-livsenheder. A-livsenheder er de livsenheder, hvis organisme (A-stofenheder) dræbes ved nedbrydningen som føde i vor organisme". B-livsenheder er de livsenheder, som belives gennem optagelsen som føde i vor organisme. Der skulle derfor ikke være nogen grund til at beskytte B-livsenhederne i lig, og det synes derfor nærliggende at konkludere, at de mikrovæsener i liget, som bør beskyttes, må være A-livsenheder".

Denne konklusion er ensbetydende med, at de mikrovæsener, som

dræbes ved kogning, stegning, frysning og fordøjelse af livnedsmidlet "kød", er af samme type, som de mikrovæsener, der dræbes i ubeskyttede lig. Eller sagt på en anden måde: Da mikroorganismene i menneskets fordøjelseskanal er lige så egnede til at nedbryde det omgivende menneske-ligkød som til at nedbryde dyre-ligkød, er kødspisning og ukærlig behandling af lig (ligbrænding, forrådnelse) i mange henseender to alen af samme stykke.

Hvad angår A-livsenhedernes identitet som stofenheder henvises til undertegnede's behandling af emnet i en række artikler i tidligere numre af Kontaktbrevene (3).

"Den ideelle behandling af lig er altså hurtigst muligt efter døden at destruere eller inaktivere bakterier og svampe på en sådan måde, at A-livsenhederne ikke generes deraf".

Naturvidenskabelige betragtninger.

For at finde frem til den praktiske konsekvens af ovenstående er det nyttigt ganske kort at se på de metoder, der idag er velkendte på kødkonserveringsområdet:

Nedkøling hæmmer bakteriers og svampes funktion og vækst. Nedkøling under stuetemperatur finder normalt naturligt sted ved nedgravning af lig.

"Ved frysning, herunder frysetørring, dræbes A-livsenhederne. Derfor bør overjordisk bisatte lig sikres mod frysning".

"Ved kogning eller autoklavering dræbes A-livsenhederne".

"Ved tørring dræbes A-livsenhederne".

Ved røgning dræbes bakterier og svampe i det røgede produkts overflade og kun i denne.

Saltning hæmmer bakterier og svampe stærkt i deres vækst. Kødet udtørres delvist som følge af saltningen.

Formalinbehandling dræber bakterier, svampe og enzymer. Formalinbehandling er den i dag almindeligst anvendte balsameringsmetode.

Antibiotika er stoffer, der produceres af mikroorganismer, og som virker hæmmende eller dræbende på andre mikroorganismer, herunder bakterier og svampe. Enzymer påvirkes ikke. De enkelte typer antibiotika er ret specifikt virkende. Antibiotikabehandling er anvendelig som balsameringsmetode. Teoretisk kan en sådan balsamering udføres før døden.

Også strålingskonservering er en anvendelig balsameringsmetode. Ved passende valg af strålingsdosis kan man selv bestemme, hvilke stofenheder, der skal dræbes. Man kan f.eks. dræbe bakterier uden at dræbe svampe og enzymer, og dræbe svampe uden at dræbe enzymer. Det kan ikke udelukkes, at man ved behandlingen kan skade A-livsenheder. Varig effekt kan kun opnås ved steril indpakning efter bestrålingen.

På basis af den nuværende viden synes balsamering med antibiotika at være den ideelle balsameringsmetode.

Litteratur

- 1) Martinus: "Bisættelse"
- 2) Martinus: "Den ideelle føde"
- 3) Hvolby, Aa.: "Det dræbende og det livgivende princip i vor ernæring (Identifikation af A- og B-livsenheder) I-II-III", Kontaktbrevene nr. 2-4 (1964)

Den ny bisættelse

Har man en stærk interesse for Martinus' kosmologi, er det naturligt at føle ansvar for behandlingen af mikrolivet i ens egen organisme. Det gælder ikke alene, mens man lever, men også efter døden.

Man kan derfor ønske at blive bisat på en måde, som bedst muligt afvikler mikrolivet i den døde organisme.

Selv om de efterladte i hovedsagen kender ens holdning til spørgsmålet, vil der være mange ting, de ikke med sikkerhed kan tage stilling til, og oftest vil de finde det meget pinligt at skulle behandle problemerne umiddelbart efter dødsfaldet.

Der er derfor meget stærke grunde til så tidligt som muligt at gennemgå mulighederne, overveje problemerne og tage stilling til dem.

Det mindste, man herefter bør gøre, er at fortælle sine omgivelser, hvordan man ønsker at blive bisat. Dog er det væsentlig bedre og meget mere betryggende at få det skrevet i et testamente. Så vil ingen efter ens død være i tvivl om, hvordan bisættelsen skal foregå. I Virkeligheden er det derfor den eneste rigtige måde.

På nuværende tidspunkt er det ikke muligt at gennemføre en bisættelse i absolut overensstemmelse med de tanker, der er nedfældet i Martinus' bog "Bisættelse". Det kan dog lade sig gøre at få gennemført synspunkterne i betydelig grad. De muligheder, der foreligger, er gennemgået af forfatterne til artiklerne i dette særnummer af KOSMOS, og i samråd med Martinus er der fundet frem til en fremgangsmåde, der betegner et væsentligt fremskridt sammenlignet med den almindelige begravelsesform. Efterhånden som

samfundets generelle indstilling ændres, og dermed også lovgivningen, vil der kunne opnås større og større overensstemmelse med den ideelle form, men indtil videre kan følgende anbefales:

Fremgangsmådens hovedtræk

Man opretter et testamente så tidligt som muligt og fastsætter heri, at man ønsker at blive balsameret og lagt i en kiste af zink, kobber, bronze eller bly. Denne sættes i en trækiste, som er imprægneret og forstærket, så den skulle kunne holde i de 30-40 år, der menes at gå, indtil kroppens mikroliv er nået meget nær mineralstadiet. Kisten sættes i jorden, hvilket vil sige, at denne side af "begravelsen" som sådan kan foregå på sædvanlig vis.

Fra instituttets side er der i 1972 truffet aftale med "Arbejdernes Ligkistemagasin" i København, som herefter kan påtage sig et sådant bisættelsesarrangement overalt i landet og så vidt det lader sig gøre sikre, at det foregår helt efter de ønsker, der fremsættes. Det gælder både balsamering, zinkkiste el. lign., speciel trækiste, fremstilling af bisættelsesprogram m.v. Senere vil naturligvis også andre begravelsesvirksomheder kunne udføre dette, men indtil videre kan man kun regne med, at en enkelt virksomhed her i landet kan påtage sig en sådan speciel opgave og f.eks. have de omtalte specialfremstillede kister på lager.

I Sverige og andre lande kan der formentlig laves tilsvarende arrangementer, der er tilpasset forholdene.

Før ens egen død

I sit eget testamente kan man selv tage klar stilling til de problemer, der er forbundet med bisættelsen. Efterfølgende skitse til testamente kan man uden videre kopiere, eller man kan benytte det med de ændringer, man ønsker. Det kan jo f.eks. være, at man ikke råder o-

ver tilstrækkelige midler til at gennemføre det. Det kan også tænkes, at man under visse omstændigheder ikke har noget imod obduktion og transplantation, eller at man f.eks. alligevel, og måske af hensyn til de efterladte, ikke vil modsætte sig blomstersmykning ved kisten o.s.v. Det følgende er imidlertid det ideelle set ud fra kosmologien:

T E S T A M E N T E

Undertegnede (fulde navn) _____

født (pigenavn) _____

CPR-nummer _____

født den _____

boende _____

som er medlem/ikke

medlem af folkekirken,

som er gift/ugift

som har følgende livsarvinger _____

og som tidligere/ikke tidligere har oprettet testamente, bestemmer herved som min sidste vilje:

1. Jeg ønsker ikke ligbrænding
2. Jeg ønsker ikke obduktion eller sektion, og jeg ønsker ikke at blive anvendt som transplantationsdonor.
3. Jeg ønsker i så høj grad som muligt at blive bisat i overensstemmelse med de tanker, der er nedfældet i Martinus' bog "Bisættelse". Dette skal ske efter den fremgangsmåde, der til enhver tid anbefales af Martinus Institut. Nærmere oplysning herom kan fås ved henvendelse til:

Martinus Institut,
Mariendalsvej 94-96,
2000 København F tlf. (01) 34 62 80

eller

Arbejdernes Ligkistemagasin,
v/ forretningsf. J. Fals,
Fælledvej 5,
2200 København N tlf. (01) 39 57 08

Denne virksomhed kan ordne alt vedrørende bisættelsen, også bestilling af gravsted, der i København skal have 40 års fredningstid, hvis der anvendes zinkkiste, mens det andre steder er efter lokal bestemmelse.

Instituttet kan oplyse, hvorvidt også andre virksomheder kan påtage sig arbejdet og dermed også give de nødvendige oplysninger om fremgangsmåden.

På nuværende tidspunkt er den bedste fremgangsmåde følgende:

- a) Balsamering ved udskiftning af blodet med formalin
 - b) Kiste af zink/kobber/bronze/bly, der tilloddes lufttæt.
 - c) Trækiste, der er imprægneret og forstærket til at kunne holde i 30-40 år.
- 4) Jeg ønsker, at bisættelseshøjtideligheden skal foregå og afsluttes i kapel eller tilsvarende, og at kisten senere uden højtidelighed (uden følge) anbringes i grav på en kirkegård, gerne på _____ kirkegård.
 - 5) Jeg ønsker en borgerlig bisættelse, d.v.s. uden gejstlig medvirken og uden jordpåkastelse.
 - 6) Jeg ønsker så vidt muligt bisættelsen forrettet af et menneske, som er fortrolig med Martinus' kosmologi.
 - 7) Jeg ønsker så vidt muligt, at bisættelseshøjtideligheden sker med anvendelse af instituttets flag, der skal dække kisten.
 - 8) Jeg ønsker, at rummet, hvor bisættelseshøjtideligheden skal foregå, ikke smykkes med afskårne blomster og levende lys, men med et elektrisk lysarrangement. De, der kunne tænke sig at sende blomster, bedes derfor i stedet sende et bidrag til Martinus Institut eller til en anden humanitær virksomhed.
 - 9) Ved bisættelsen ønsker jeg følgende salmer og sange (normalt 2) og følgende musikstykker (normalt 1) anvendt:
 - 10) Bisættelsesprogrammet ønskes trykt med Martinus' stjernesymbol i guld på forsiden og med ét eller flere af følgende citater af Martinus trykt til afslutning:
 - 11) Jeg ønsker, at gravstedet forsynes med en sten med Martinus' stjernesymbol i bronze og herudover kun med navn, fødsels- og dødstidspunkt.
 - 12) Jeg ønsker, at gravstedet anlægges, så det kun kræver meget lidt vedligeholdelse.

Dette testamente underskrives for notaren i to ligelydende eksemplarer, hvoraf det ene begæres opbevaret i notarialarkivet, således at en afskrift deraf skal have samme gyldighed som originalen.

_____ den _____

Underskrift _____

Det bemærkes, at underskrift og opbevaring hos notaren kun er en ekstra sikkerhed. Det er ikke strengt nødvendigt. Testamentet er gyldigt, blot det er tydeligt underskrevet af en selv, men det bør i så fald være underskrevet af to vitterlighedsvidner, så det ikke kan drages i tvivl.

Som eksempler på salmer, hvis indhold i væsentlig grad harmonerer med kosmologien, kan nævnes følgende numre fra Den danske Salmebog (autoriseret 1953): 26, 28, 31, 33, 35, 263, 522, 544, 653 (undtagen vers 7), 719, 720, 722, 727, 740.

Økonomiske spørgsmål

Hvis man er medlem af en sygekasse, betaler den en del af omkostningerne ved begravelsen eller bisættelsen (for tiden omkring 1000 kr.). Normalt er dette beløb dog under halvdelen af de ca. 2.500 kr., der må regnes med for en almindelig begravelse.

Med de særlige foranstaltninger, der her er omtalt, kommer det samlede beløb til at ligge omkring 5.000 kr., hvoraf sygekassen så betaler henvend en femtedel.

Vedligeholdelsen af graven er en løbende udgift, som ofte betales af de pårørende. For et fast åremål kan den dog betales én gang for alle. Gør man det, bliver de samlede udgifter 6-7.000 kr.

Det betyder, at den afdødes bo eller opsparede midler skal udrede dette beløb, som man dog kan få dækket ved i god tid at tegne en livsforsikring.

Ønsker man ikke, eller har man ikke råd til dette arrangement, kan man reducere det på forskellige måder. Det mindste, man kan blive begravet for, er ca. 1.500 kr., hvoraf sygekassen betaler henvend 1.000. Begravelsesforret-

ningen kan give alle detaljerede oplysninger om disse forhold.

De pårørendes foranstaltninger

Ved et dødsfald skal man altid omgående tilkalde en læge, som foretager undersøgelse og sørger for udstedelse af dødsattest. Her skal man straks, hvis dette er ønsket, give besked om, at der ikke må foretages obduktion, sektion og transplantation, og at balsamering skal foretages så hurtigt som muligt.

Herefter sætter man sig så i forbindelse med "Arbejdernes Ligkistemagasin", tlf. (01) 39 57 08, eller en anden virksomhed, som instituttet eventuelt kan opgive. Det er vigtigt, at man så hurtigt som muligt tager kontakt med begravelsesforretningen.

Her meddeler man testamentets indhold, og virksomheden træffer derefter de nødvendige foranstaltninger. Dog må man naturligvis træffe aftale om tid og sted for bisættelsen, og man må eventuelt træffe aftale om borgerlig bisættelse. Normalt må man også sørge for en avisannonce, der f.eks. kan have følgende form:

Sygeplejerske _____ (f. _____)

(Adresse) _____

født den _____ 19____

har forladt denne verden den _____

Bisættelsen finder sted i kapellet

på _____ kirkegård, _____

søndag den _____ kl. _____

Familien

Ved kisten vil der kun blive smykket med lys. De, der kunne tænke sig at sende blomster, bedes derfor i stedet sende et bidrag til Martinus Institut eller til en anden humanitær virksomhed.

Det er ikke ualmindeligt at arrangere en sammenkomst for familie, venner og bekendte umiddelbart efter bisættelsen. For mange pårørende er dette imidlertid en stor psykisk belastning. Man vil derfor ofte møde stor forståelse, hvis man af denne grund ikke gennemfører et sådant arrangement.

Når bisættelsen har fundet sted, skal der naturligvis bestilles gravsten og træffes detaljeret aftale om dens udformning og udførelse og om anlæg af gravstedet. Det vil der normalt ikke være særlige vanskeligheder med.

Afsluttende bemærkninger

Fra instituttets side vil man til stadighed følge udviklingen, og den foreslåede fremgangsmåde vil blive ændret efterhånden, som der gives bedre muligheder.

Der kan ske forbedringer i balsameringsmulighederne. Formalin er en acceptabel metode og den eneste, som på nuværende tidspunkt er teknisk mulig her i landet. Nedbrydningsprocessen og dens forløb og de øvrige forhold inde i zinkkisten findes der ikke megen viden om. Også det må undersøges, når det engang bliver muligt. Der kan måske blive tale om at indlægge visse kemiske stoffer i zinkkisten, hvorved processen kan blive påvirket i den ønskede retning.

At kisten sættes i jorden på sædvanlig vis har ingen direkte betydning for nedbrydningsprocessen, når blot zinkkisten er tæt og helt beskyttet af en forstærket trækiste. Temperaturforholdene kan derimod spille en rolle, men man ved ikke i detaljer hvilken. Dog er det sikkert, at temperaturen ikke må komme under frysepunktet, men det er der sikret imod ved den normale dybde, kisten anbringes i.

For bl.a. at skabe en mere op-
højet stemning ved bisættelsespladserne er det forudset, at der en-

gang i fremtiden indrettes smukke fællesmausolæer, hvor kisterne f. eks. sættes ind i nicher i murene. Den nuværende lovgivning giver dog ikke mulighed for noget sådant. Der skal lovændringer til, og det kan formentlig først finde sted, når der engang er skabt en udbredt interesse for denne nye bisættelsesform.

Her i Danmark arbejdes der imidlertid på en ny lov, og den vil måske give mulighed for at indrette fælles begravelsespladser i jorden på eksisterende kirkegårde. Bliver dette gennemført, vil det utvivlsomt være det allermeste, der kan opnås inden for en forholdsvis lang fremtid, og det vil så være naturligt og ønskeligt at tage initiativ til at oprette en særlig bisættelsesforening. I første omgang kan den arbejde med bisættelse i fælles begravelsespladser på kirkegårde og senere mausolæer på særlige bisættelsespladser.

I det foregående er det vist, hvor langt man i dag og i de kommende år kan regne med at komme i gennemførelsen af de principper for mikrolivets behandling og i den ideelle holdning til spørgsmålene liv og død, som Martinus har beskrevet i sit forfatterskab. Kapitel 161 i bogen "Bisættelse" har overskriften: "Fremtidens begravelse eller jordefærd vil ikke blive en sørgefest, men derimod en glædes- og takkefest for livets evige beståen". Heri vises en indstilling, som står i lysende kontrast til den holdning, som var almindelig i tidligere tider, og som også er herskende i vor tid.

Vi har sikkert alle været vidne til de knugende oplevelser, som en traditionel begravelse rummer, den dybe og oprigtige sorg, som skyldes savnet af den, der er gået bort og måske også angsten for livet, som det nu skal forme sig. Vi har vel alle følt det tyngende i ceremonierne og i de sorgens symboler,

som udgøres af klædninger, den blomstersmykkede hvide kiste, i musik, sang og taler og ikke mindst i selve handlingen ved den åbne grav.

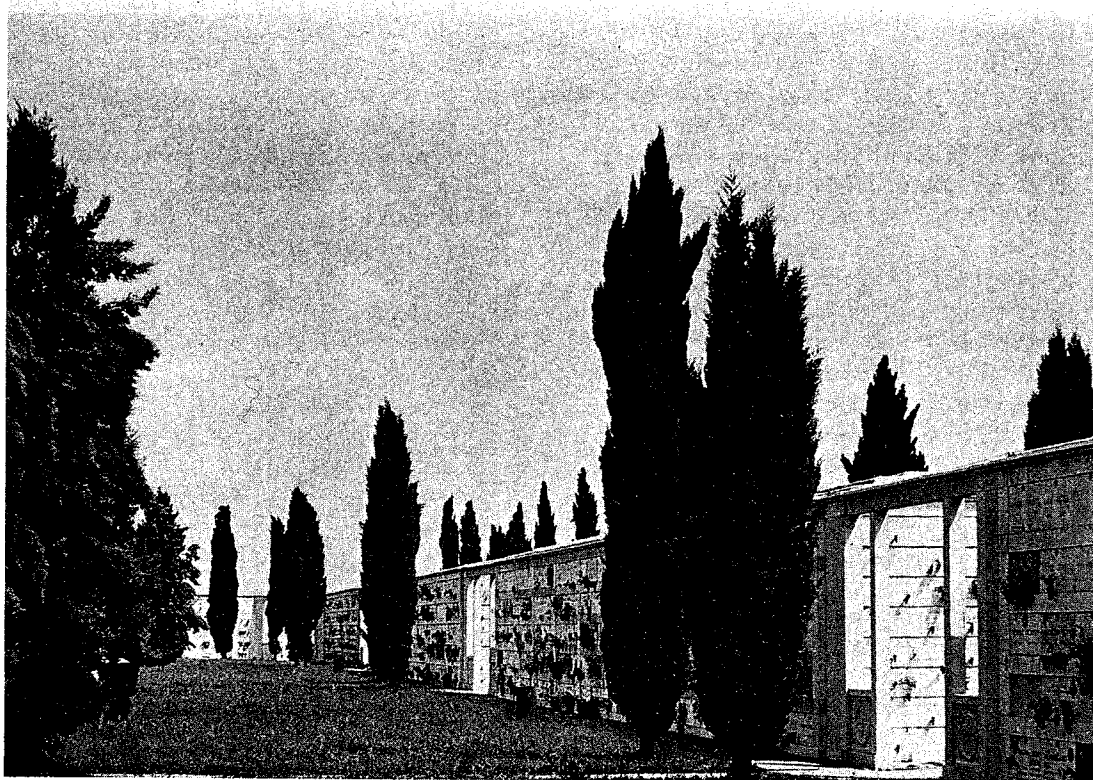
Med den dødsangst og hele den livsindstilling, som er karakteristisk for vor tid og for tidligere tider, er det forståeligt, at tingene føles knu- gende. Dette gælder især vor tids mennesker, for hvem religionens trøst har tabt sin kraft, og for hvem den materialistiske opfattelse af al tings ophør med døden virker aldeles trøstesløs, ja meningsløs.

Med tanken om reinkarnationen som en realitet og om livets evige beståen i stadigt pulserende udvik- lingsbaner vil menneskets forhold

til døden ændres totalt. I dette per- spektiv er vi som blinde, der er begyndt at kunne se. Vi har følt os truet af usigelige rædsler, der i det frembrydende lys afslører sig som onde drømmefigurer. Inspire- ret af dette lys vil man en skønne dag indrette mausolæer i smukke bygninger omgivet af skønne parker, og her vil bisættelsen foregå med ideelle betingelser for mikrolivets harmoniske afvikling. Dette i forbin- delse med bevidstheden om, at bi- sættelsen ikke er udtryk for abso- lut død og undergang, men derimod for livets fortsatte beståen, vil på disse steder skabe en stemning af hidtil ukendt skønhed og ophøjethed.

På øen St. Michael, der tjener som kirkegård for Venedig, anven- des i vid udstrækning bisættelse i overjordiske gravkamre. På bille- det ses bygninger, hvor gravkam-

rene er placeret i fem etager. Ef- ter kistens henstillen i det enkelte gravkammer lukkes dette med en marmorplade forsynet med oplys- ninger om afdøde.



Lidt om begravelser

I mange år var det Gerner Larssons og i de senere år har det ret ofte været min lod at tale ved begravelser, fordi den, der var gået bort, havde ytret ønske om det. Vedkommende havde måske kendt Martinus verdensbillede gennem en årrække, så det var blevet en væsentlig del af hans eller hendes tankeverden, følelsesliv og handlemåde. Tanken om en begravelse, hvor der tales om døden som en fjende, og hvor der ofte hviler en tryk og dyster stemning over hele ceremonien, virker ikke tiltalende, når man har en anden indstilling til døden end folkekirkens, derfor er det naturligt, at man også søger nye veje og et nyt adfærdsmønster, når det drejer sig om en proces, hvor vi for en tid siger farvel til den fysiske verden.

Meget ofte har den afdøde på et tidligere tidspunkt meldt sig ud af folkekirken, og begravelsen foregår da fra et kapel, uden at der er en præst til stede. Efter en salme, valgt af den afdøde eller familien, har det været min opgave at tale ved kisten, og jeg har altid bestræbt mig på at gøre, hvad jeg kunne, for at det skulle blive en mindehøjtidelighed, hvor man koncentrerer sine kærlige tanker om den, der var gået bort, og så lidt som muligt en sørgehøjtidelighed. Naturligvis er det et savn, som volder smerte, når en, man holder af, går bort fra denne verden, men det har stor betydning, om man kan erstatte sorgen med kærlige og taknemmelige tanker. Det betyder også noget for den, der er gået bort.

Ved den bære og i den kiste, hvori det fysiske redskab hviler, som ikke mere kunne bruges enten på grund af sygdom, ulykkestilfælde eller alderdommens slitage,

er det naturligt, at man koncentrerer sig om tanker, der betød noget for den afdødes hele livsindstilling, også en livsindstilling til døden, at døden er en fødsel, en del af vor livsfornyelse, ja, så vigtig en del, at vi på vort nuværende udviklingstrin slet ikke kan komme videre uden denne organismeforvandling. Set i det kosmiske perspektiv er døden også en ferie fra fysiske smerter, sorger og besvær, og måske har den, der er gået bort, haft en svær sygdom, og vil nu have mulighed for at opleve livet i en meget lettere og finere organisme omgivet af en verden, der er så smuk og spændende, at det kan være vanskeligt at forklare med almindelige ord. Jeg taler kort ved en begravelse, og selv om jeg har en disposition i meget korte træk, beder jeg altid om at måtte få inspiration til at sige netop det, som vil være bedst for de mennesker, der er til stede og ikke mindst for de pårørende.

Det er ikke altid, den afdøde er meldt ud af folkekirken, det er jeg ikke selv, og det har vist sig ved flere lejligheder at være til gavn, at jeg ikke var det, da jeg ellers ikke havde fået lov til at tale ved begravelsen, der foregik fra kirken, og hvor præsten var til stede. Så kan man jo tænke, at det vel heller ikke er så vigtigt, især hvis familien så absolut ønsker en almindelig begravelse. Den afdøde har måske, hvad der jo tit kan være tilfældet, ikke mødt genklang for sine tanker og sin indstilling hos sine nærmeste. Men hvis det er et inderligt ønske hos den, der er gået bort, og som jeg måske har kendt personligt, og hvis familien retter sig efter det ønske, så har jeg altid sagt ja, hvis det har kunnet passes ind

i min omfattende foredragsvirksomhed og de dermed følgende mange rejser.

Ved en sådan begravelse kræves der en vis evne til at balancere mellem det officielt vedtagne og den afdødes indstilling for at være med til at skabe så positiv en atmosfære som muligt. Men jeg må sige, at jeg næsten kun har gode minder også fra sådanne begravelser, ja endda har oplevet flere gange, at præsten og jeg supplerede hinanden på bedste måde, og engang at en ældre præst kom hen til mig bagefter og takkede mig for det, jeg havde sagt. "Ikke mindst", sagde han, "fordi De sluttede med at sige: "Farvel så længe", det burde vi præster også gøre".

I fremtiden, hvor flere og flere mennesker vil finde, at Martinus kosmologi bliver fundamentet for og inspirationskilden til deres liv, vil det være umuligt for instituttets medarbejdere at efterkomme alle ønsker om at tale ved begravelser eller den form for bisættelse, som engang vil blive den naturlige afløsning af begravelsen. Ofte vil der måske være en eller flere af den afdødes venner, der naturligt og gerne vil påtage sig at sige noget, der gør denne handling til en smuk afslutning af et livsafsnit. Måske er der nogle, der gerne vil, men ikke føler, at de har ordet i deres magt og derfor tøver med at gøre det. Jeg er derfor blevet bedt om at skrive et udkast til en tale, der kan læses op ved en begravelse eller bisættelse, hvor den afdøde var indstillet på kosmologiens tanker. Det er kun et første forsøg, som man har bedt mig lave til dette særnummer af Kosmos. Jeg håber at kunne lave flere, så der er nogle at vælge imellem, og samtidig må jeg tilføje, at hvad der står i sådan en tale kan suppleres med noget mere personligt om den, der er gået bort. Det vil måske især være en begyndelse og en afslutning på talen, man vil have brug for.

Udkast til en tale ved en afdøds kiste.

Når vi nu er samlet ved X's bære, vil det være rigtigt at prøve at koncentrere os om de tanker, som var hans (hendes), både når det gjaldt liv og død. Hans (hendes) indstilling til døden var ikke, at så er livet slut, og der er ikke mere.

Tværtimod hans (hendes) tanker om døden var en livsindstilling, en opfattelse af, at døden er en forvandling, en fødsel til en anden verden. Efter hans (hendes) tankegang er livet ikke noget, vi har og derfor kan miste, men det er noget, vi ER, og derfor er det kun det fysiske legeme, vi mister, når den proces, vi kalder "døden" finder sted. Martinus verdensbillede, som blev fundament for X's tanker og væremåde indsnævrer ikke menneskers tankegang i en sekterisk bås, hvor nogle er "frelste" og andre "fortabt". Vi er alle evige væsener, og der er noget guddommeligt i enhver. Døden er ikke noget, vi behøver at frygte, den er en solnedgang fra denne verden, og vi kan selv gøre den til en smuk solnedgang gennem kærlige tanker og en kærlig væremåde, så vil den også blive en smuk solopgang i en åndelig verden, en verden af stråler og bølger, hvor vi kan opleve, hvad vi er på bølgelængde med, og hvor vi også vil kunne opleve hinanden, hvis der er bølgelængder af kærlige tanker og følelser imellem os.

Vi siger tak til dig, der er gået bort, for hvad du har været for hver og en af os, tak for din kærlighed, din trofasthed, din hjælpsomhed og dit venskab. Det legeme, du har lånt af jorden, har du nu givet tilbage, og du er draget til åndens og lysets verden, hvor vi håber atter at møde dig. Ære være dit minde iblandt os og fred være med din sjæl. Farvel og tak for alt, hvad du gav os - ikke farvel for evigt, men farvel så længe.

Citat fra Reinkarnationsprincippet

5. KAPITEL

At lære at dø ved at lære at leve

Indtil den udviklingsepoke er nået, må jordmennesket dog stadig opleve sin tilværelse som en i fysiske og åndelige lokale liv afgrænset fremtræden, hvor overgangene kun kan finde sted som totaludskiftninger af organismer, der igen bevirker, at væsenet almindeligvis kun er bevidst i den af de to sfærer, i hvilken det i øjeblikket befinder sig, og i alt fald ofte under sit ophold i den fysiske verden er tilbøjelig til at benægte den anden sfæres eksistens. I princippet på en måde det samme, som hvis larven ville benægte sommerfuglens eksistens. Gennem den moderne åndsvidenskab har vortids søgende "menneskelarver" dog mulighed for at lære andet end deres egen lille lokale "larveverden" at kende. De kan få et overblik over livsudviklingen, over den skabelsesproces, de befinder sig midt i, og de kan få kendskab til, hvad det er, der befordrer udviklingen af den tilstand, hvor smerte, lidelse og død er overvundet.

Den tilstand af umærkelig organismeudskiftning, som det jordiske menneske nu oplever i en fysisk inkarnation, har det naturligvis taget meget lang tid at nå frem til, og det må lige så naturligt tage sin tid, inden overgangen til den åndelige verden kan foregå på samme måde.

Men allerede nu har det enkelte jordmenneske mulighed for at gøre døden til noget smukt i stedet for noget rædselsfuldt. Det kan lære at dø, ved at det lærer at leve, det vil sige, ved at det lærer livets love at kende og søger at leve i overensstemmelse med dem. Jo mere et menneske lever med sine tanker, følelser og handlinger på bølgelængde med universets grundtone eller den universelle moral: at være til gavn og glæde for levende væsener, desto lettere vil døden blive, når den engang kommer. Den vil føles som en livsfornyelse, en herlig hvile fra det til tider lidt besværlige liv i den fysiske materie. Men det vil ikke blive en hvile, som den man får i en lænestol eller på en sofa, nej, det bliver på samme måde, som man oplever det i den mest vidunderlige ferie, man kan tænke sig. Med sin tanke som befordringsmiddel besøger man zoner og sfærer alt efter ønske, og også dette er baseret på universelle love. Så kommer der igen en organismeudskiftning, væsenet må tilbage til den verden, hvor der eksisterer modstand, som udvikler, og hvor det gør ondt at tænke forkert. Men det får nu en ny, frisk organisme, som opbygges i moders liv, og nye muligheder for i et kommende fysisk liv at lære at tænke og at lære at leve, så det efterhånden kan overvinde døden.

Citater fra Bisættelse

158. KAPITEL

Reinkarnationen og den herunder hørende naturlige fødsel og død er livets største kærlighedsprocesser

Reinkarnationen, død og fødsel er således i realiteten livets allerstørste kærlighedsprocesser. At ønske et menneskes naturlige død forhindret, at ønske "den døde" eller

det diskarnerede væsen tilbage her til det fysiske plan, at sørge, græde eller fortvivle over et væsens bortgang til de højeste verdener, hvorfra det engang, når tiden er inde, skal vende tilbage, lykkeligt og strålende, med fornyet mod, livskraft og forstærkede evner, talenter og anlæg, er jo at modarbejde den guddommelige forsyng,

det er at græde over solskinnets og regnens velsignelser, det er at være med til at spærre eller besværliggøre vejen til livet, til lyset og kærligheden for det samme væsen og kan kun udløses som virkninger af primitive væseners uvidenhed eller blottelse for al kendskab til, hvad det er, de ser, eller i virkeligheden er vidne til.

161. KAPITEL

Fremtidens begravelse eller jordefærd vil ikke blive en sørgefest, men derimod en glædes- og takkefest for livets evige beståen

Traditionen med de "sorte" klæder, de "sorte" draperier, det "sorte" flor osv. vil derfor i fremtiden være helt forsvundet, og menneskene vil fejre højtideligheden mere og mere i almindelige daglige klæder. Dette formindsker sorgfremelskelserne. Det hjælper til med at bevare indtrykket af situationens ligefremhed og naturlighed, hvilket ikke er tilfældet med "sørgebeklædningen", der netop skal udtrykke sorg, skal vise, at man mindes den "afdøde" med sorg osv. og bliver derfor således stimulerende for vedligeholdelsen af sorgens kedelige ubehagelige og uligevægtige sindstilstand.

Hvis man i særlige tilfælde i fremtiden vil foretage sig noget kærligt ud over det almindelige ved en jordefærd, vil hvide klæder blive anvendt, og alt vil blive smykket i hvidt, alt vil blive baseret på at lovprise dødens sande identitet som en ny fødsel, som indgangen til et nyt liv, som udtryk for guddommelig kærlighed. Man vil vide, at sorgen er en slags egoisme, et utilfredsstillet begær efter at eje noget, som man i realiteten slet ikke har krav på. Her i dette tilfælde vil det altså sige, at sorgen skyldes et individs begær efter at have det til det åndelige plan indviede eller bortgangne væsen her på det

fysiske plan. Da dette begærs tilfredsstillelse jo ikke passer ind i den bortgangnes skæbne, men vil betyde, at han eller hun måtte give afkald på den for sin videre udvikling midlertidige absolut nødvendige indgang til de højeste verdener for at få fuldkommengjort sin skabeevne så meget, at det kan blive i stand til at opbygge sig et nyt fysisk legeme, i hvilket det ikke i nær så høj en grad, som nu er tilfældet, behøver at ligge under for de mangler og besværligheder, der gennem dets nu afkastede legeme har været tyngende i dets sidste fysiske inkarnation, før døden indtrådte, vil sorgen over denne død kun være identisk med egoisme. De højtudviklede væsener, der er besjælet af det modsatte tankeklima: uselvskheden og visdommen, der igen er det samme som "Den hellige ånd" sørger ikke over deres "døde". De har ingen "døde". De ved, at døden ikke eksisterer i realistisk forstand, men kun er indgangen til en anden tilværelsesform, en tilværelsesform, de gennem åndsvidenskab eller studiet og praktiseringen af "Den hellige ånd" allerede er blevet fortrolige med her i den fysiske tilværelse. Og i den nævnte ånds klare lys, i den guddommelige bevidsthed om "dødens" identitet med livet, vil ingen begravelse eller bisættelse finde jordbund som en "begrædelsesfest" eller "sørgehøjtidelighed" hos den nye åndskulturs kommende slægter, men derimod forme sig som en stille lykkelig lovprisning og takkefest i den "afdødes" navn, rettet mod ophavet for uforgængeligheden eller alt livets evige væren.

170. KAPITEL

Jeg'ets forhold til dets afsjælede, fysiske legeme eller lig

Når jeget eller individets virkelige

væsenserne har skiftet sin koncentration eller dagsbevidsthed fra det fysiske til det overfysiske eller åndelige legeme, bliver der tilbage på det fysiske plan dets fysiske legeme, dets kasserede redskab for fysisk oplevelse. Dette redskab eller "liget", som det betegnes, bliver altså af almenheden opfattet som en slags ligegyldig materie, som det er bedst at skille sig af med på den mest fordelagtige og hurtigste måde. Og grunden hertil er netop den, at "liget" ikke er noget "lig" i virkelig forstand. Det rummer i sig selv en meget stor kraftkoncentrering, der i form af forrådnelse kan komme til udløsning fra det øjeblik, da det pågældende legeme blev til et "lig". Denne udløsning stammer således ikke fra legemets eller ligets ophav. Fra det øjeblik "døden" indtrådte er legemet blot en ydre ting for dets oprindelige besidder. Men dette forandrer ikke, at denne tidligere besidder stadig fra sin overfysiske tilværelse kan nære overordentlig store følelser for dette. Det rummer så mange minder. Det har været hans "fartøj" gennem både medgang og modgang, gennem sorg og glæde. Disse følelser kan altså være meget stærke og som følge heraf holde sig meget længe. Man må derfor ikke tro, at den "afdøde" er helt uberørt af, hvad der sker med dennes lig. Denne kan nemlig, hvis han eller hun er "åndelig clairvoyant" (hvilket vil sige fra det åndelige plan at kunne se fysiske foreteelser ligesom man ved fysisk clairvoyance" fra det fysiske plan kan se åndelige foreteelser), fuldstændig følge enhver foreteelse vedrørende sit lig. Og selv om vedkommende ikke er udstyret med nævnte evne, så kan han eller hun dog gennem ligets mikroverdens samlede astrale eller overfysiske liv indirekte følge enhver proces med liget.

204. KAPITEL

Den fuldkomne bisættelse

I denne førstnævnte lyse og strålende fremtidsverden, hvorfra man således kan se ned på vore dages primitivitet og ufuldkommenhed, vil ethvert afsjælet menneskelegeme blive bisat under en for det virkelige menneske standsmæssig form, hvilket vil sige i kontakt med naturens love og på en for mikroindividerne i legemet og for det samme legemes tidligere jeg eller ånd harmonisk og lykkelig måde.

Nævnte legeme vil komme i sin dertil egnede kunstnerisk og videnskabeligt udførte sarkofag, blive hensat i verdensstatens eller folkenes "fællesmausoleer". Her vil de henstå i det spand af tid, som det animalske, organiske liv i liget endnu har betingelser for at kunne opretholde sin tilværelse i dette.

Når disse betingelser er ophørte, vil der kun eksistere en art mineralliv i liget. Da denne arts livsenhed eller mikroindivider bevidsthedsmæssigt er uberørte af ydre fysisk påvirkning, dog ikke af ild, vil liget, efterhånden som det organiske liv i dette er uddøet, blive rigtigt begravet under særlige hensigtsmæssige forhold, hvor dets naturlige opløsning på human måde vil blive begunstiget.

Og dette legeme er så ikke mere. Et univers, en stjernetape, en herskere af sole med beboede verdener i form af mellem- og mikrokosmos har fuldstændt sit kredsløb, er gået over i en højere verdens strålende atmosfære, hjulpet og bistået af sit eget makroindivid.

Men over de mørke ødemarker lyser og funkler fællesmausoleernes hvide tårne og kupler mod himlen som et monument for kærligheden. Fredens engel er gået hen over verden. Og hvor den har gået, er "døden" ikke mere, "ej heller skrig eller pine".